

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2024

Falsterbo 9:77, fornlämning L1989:3865

HUSBYGGE

Vellinge kommun
Skåne län

SKÅNE
ARKEOLOGI

Skånearkeologi
Rapport 2025:18

Per Sarnäs

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2024

Falsterbo 9:77,
fornlämning L1989:3865

HUSBYGGE

Vellinge kommun
Skåne län

Skånearkeologi AB

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2024

Falsterbo 9:77, fornlämning L1989:3865

Husbygge

Vellinge kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2025:18

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Schaktning schakt 1

Kartor: © Lantmäteriet/Metria ordernr 724868

© Skånearkeologi 2025

Innehåll

Inledning	5
Syfte och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Äldre undersökningar i närområdet	6
Undersökningsresultat	6
Tolkning	8
Referenser	9
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Bilagor

Bilaga 1 Fyndlista

Bilaga 2 Keramikanalys

Figur 1. Karta över Skåne med Vellinge kommun markerat med blått.

Figur 2. Del av fastighetskartan över Näset. Läget för undersökningen är markerat med rött. Fornlämningsbegränsningarna för Falsterbo och Skanör liksom respektive borgruiner är markerade med blå linje. ©Lantmäteriet

Inledning

Med anledning av att sökanden planerade uppföra en komplementbyggnad och en tillbyggnad inom fastigheten Falsterbo 9:77, som ligger inom Falsterbo medeltida stads- och marknadsområde (L1989:3865), beslutade länsstyrelsen Skåne om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning.

Metallföremålen är konserverade av Lunds universitets historiska museum. Keramikerna är analyserade av Torbjörn Brorsson, Kontoret för keramiska studier.

Syfte och metod

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen. Påträffade lämningarna skulle dateras om möjligt.

Parallellt med schaktningen genomfördes en skiktvis metalldetektoravsökning. Schakt, fynd och strukturer mättes in med en RTK-GNSS (GPS).

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet ligger i södra delen av Falsterbo ca 200 m väster om borgruinen i Falsterbo. Under medeltid fungerade Falsterbo tillsammans med Skanör som stora produktions- och distributionsorter för det årliga sillfisket i Öresund och södra Östersjön, genom de så kallade Skånemarknaderna som var säsongsbundna företeelser. Eftersom sillen gick till på hösten, inföll marknaden under senmedeltid i allmänhet från sista veckan i augusti till första veckan i oktober. Tidigare, i början av 1300-talet öppnades marknaden på S:t Jacobs dag (25 juli) och stängdes till S:t Märten's dag (11 november). Den årliga exporten av sill kan ha uppgått till så mycket som 36 000 ton (Reisnert 2021).

I anslutning till marknadsområdena i Falsterbo och Skanör växte även permanenta strukturer fram, vilka under senmedeltiden framträder med rådsstadens organisation och institutioner (Ersgård 1988). Den äldsta skriftliga källa som omnämmer marknadsbebyggelsen i Falsterbo är ett privilegiebrev från år 1268 (Ersgård 1984). Från mitten av 1200-talet och framåt tilldelades en rad utländska städer handelsprivilegier och mark i området. Dessa markstycken, så kallade fiter, användes vid handeln och i den övriga verksamheten inom marknaden. Sannolikt var Lübeck en av de städer som etablerade sig först i Falsterbo. Städerna Anklam, Greifswald, Stralsund och Stettin har alla etablerat sig på Skånemarknaden senast i slutet av 1200-talet, men deras närvaro i Falsterbo kan beläggas tidigast under 1300-talets första hälft. Från Falsterbo finns ett stort antal omnämningar av olika bodar, men det är svårt att avgöra om dessa funnits på de respektive städernas fit eller i själva staden. Med geografiska angivelser som ”nära borgen” när det gäller folk från Danzig, Lübeck eller Stralsund får man förmoda att dessa bodar, trots höga ekonomiska värden och stadstypiska epitet som skomakarbodar, klädesbodar, tillskärarbodor, slaktarbodor eller smedbodor faktiskt legat på respektive stads fit och inte i staden Falsterbo (Reisnert 2021).

Falsterbo når sin storhetsperiod i mitten av 1300-talet. Vid denna tidpunkt tar bebyggelseutvecklingen i Falsterbo en ny riktning mot en reglering och omstrukturering av marknadsområdet. Den tillfälliga bebyggelsen avlöses av mera permanenta bodkonstruktioner i ett fixerat tomtsystem. Därtill inrättas också fitområdena i en hårdare reglerad bebyggelsestruktur. I samband med att Hansan under senmedeltiden fick monopol på Skånemarknaden blev Falsterbo den dominerande orten på halvön (Ersgård 1984; Ersgård 1989).

Under 1500-talet förlorar Hansan sin politiska och ekonomiska ställning samtidigt som sillen inte går till i samma utsträckning som tidigare, vilket har till följd att det sker en tillbakagång för Falsterbo. Dock sänder alltjämt städerna Lübeck, Danzig, Rostock, Stettin och Stralsund marknadsfogdar till Falsterbo för att upprätthålla sina rättigheter på respektive fitområde. Det sista belägget på marknadsaktiviteter är från år 1674. Under följande århundraden bibehåller de båda orterna Skanör och Falsterbo fortfarande formellt sina stadsrättigheter, dock förenade med en gemensam förvaltning och kyrkoherde med säte i Skanör. Under 1800-talet är i själva verket Skanör och Falsterbo ingenting annat än kustbyar med jordbruk och fiske för egen försörjning (Ersgård 1984).

Figur 3. Kartan visar arkeologiska undersökningar som genomförts i närområdet (blåmarkerade). Den aktuella undersökningen är markerad med rött. Bebyggelse är gråmarkerad.

ÄLDRE UNDERSÖKNINGAR I NÄROMRÅDET

Det har genomförts ett fåtal arkeologiska undersökningar i undersökningsområdets omedelbara närhet (figur 3). SR xx står för Stadsarkeologiskt register som finns publicerat i rapportserien Medeltidsstaden, Skanör – Falsterbo och i Lars Ersgårds avhandling "Vår marknad i Skåne": bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden (Ersgård 1984; Ersgård 1989).

SR79 – Kulturlager och lergolv dokumenterades i samband med schaktning år 1936.

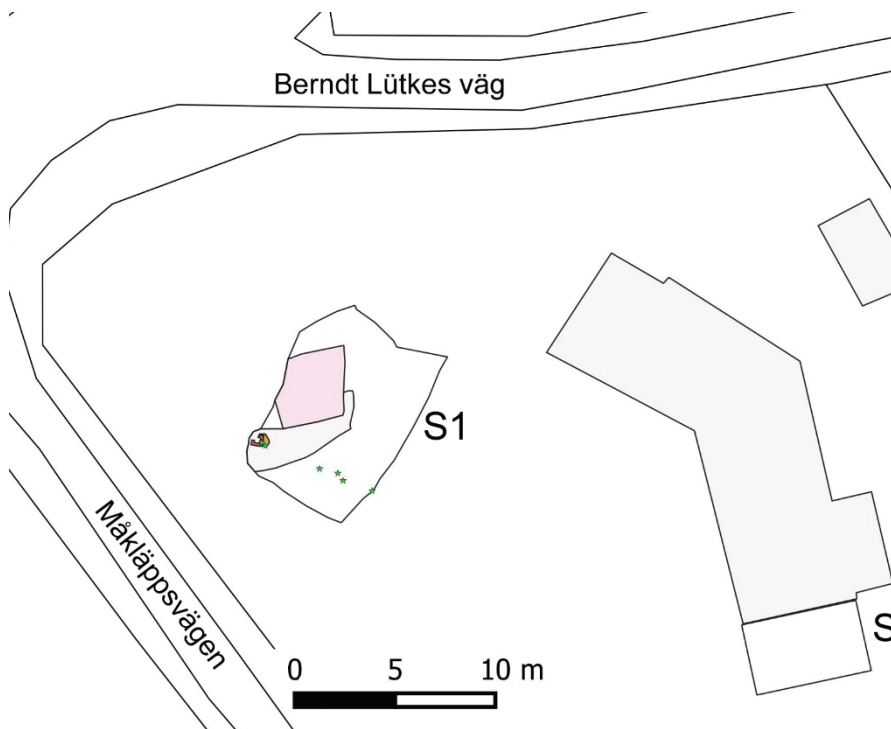
SR81 – 1935 påträffades kultur- och raseringslager.

Inom fastigheten Falsterbo 9:64 genomfördes år 2000 en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning inom en ca 82 m² stor yta. Schaktdjupet var ca 0,6 m och det framkom keramik från huvudsakligen 1550–1600-tal (Ifversen 2000).

Vid en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning 2009 inom fastigheten Falsterbo 8:91 berörde schaktningen endast flygsandslagret. I en liten 0,4 m djup provgrop framkom kulturlager på en nivå av 1,54 m ö.h. (Frejd 2009).

Undersökningsresultat

Två schakt med en sammanlagd yta av 83 m² (komplementbyggnad 62 m² och tillbyggnad 21 m²) dokumenterades. Schaktdjupet var 0,4–0,5 m och nådde ned till den övre delen av underliggande kulturlager. Schaktbotten låg på ca 2,5 m ö.h. I en grop där en stubbe tagits upp, strax norr om schakt 1 (S1), låg kulturlagrets botten på ca 1,8 m ö.h.

Figur 4. Karta över fastigheten Falsterbo 9:77 med de två schakten S1 och S2.

Figur 5. Karta över schakt 1 med dokumenterade lager, strukturer och fynd.

Parallellt med schaktningen av schakt 1 (S1) genomfördes en skiktvis metalldetektoravsökning där järn mestadels ignorerades. De fynd som påträffades framkom i den övre delen av kulturlagret som schaktades bort. I matjordslagret förekom endast sentida föremål.

I schakt 1 framkom en sentida 11 m² stor nedgrävning för en sjunkbrunn för dagvatten. I den sydvästra delen av schaktet framkom ett raseringslager som innehöll mycket rester av enkupigt taktegel och lite storstenstegel. Längst i sydväst av i detta lager påträffades en tegelkonstruktion av okänd funktion. Det rör sig om en kvadratisk konstruktion som har utgjorts av minst två skift storstenstegel som inte varit sammanfogade med kalkbruk. Öster om tegelstenarna låg ett lager med lera som innehöll tegelbitar, lite kalkbruk, några djurben och en skärva från en kanna i yngre svartgods

Figur 6. Fotot visar tegelkonstruktionens två skift. Foto från söder.

Figur 7. Fotot visar tegelkonstruktionens botten-skift.

Figur 8. Fotot visar klädesplomben av bly. Mönstret är troligen privat klädeshandlares bomärke. Skala 2:1. Foto: LUHM.

Figur 9. En ovanligt liten fingerborg med en innerdiameter av ca 10 mm. Skala 2:1. Foto: LUHM.

Figur 10. Beslag som påträffades i kalbruket vid tegelkonstruktionen. Skala 2:1. Foto: LUHM.

(LUHM 33 689:13). I en av kalkbruksklumparna påträffades ett kopparbeslag (LUHM 33 689:3; F5) (figur 10). I den övre delen av kulturlagret i schakt 1, framkom sex metallfynd förutom keramik i form av yngre svartgods, äldre rödgods och stengods (mest Siegburg). Metallfynden utgörs av ett mynt (LUHM 33 689:1; F1), en klädesplomb i bly med ett tydligt bomärke (LUHM 33 689:2; F4) (figur 8), en ring av järn (LUHM 33 689:6; F6), en kniv (LUHM 33 689:5; F2), en liten fingerborg (LUHM 33 689:4) (figur 9), Hylsliknande föremål av koppar (LUHM 33 689:7; F3) och ytterligare ett föremål av Cu-legering som var ingjutet i kalkbruk (LUHM 33 689:3; F5) (figur 10). Myntet är en Hvid präglad under kung Hans regentperiod 1481–1513. Samtliga fynd framkom i den sydvästra delen av schaktet i och kring raseringslagret. Fynden LUHM 33 689:5–7 har gallrats liksom två blysmältor.

I schakt 2 framkom ett flygsandsblandat kulturlager i vilket endast några skärvor siegburgkeramik påträffades. I detta schakt undersöktes endast schaktbotten med metalldetektor varvid inga fynd påträffades.

Den högmedeltida keramiken från Falsterbo 9:77 utgörs av ett 14 skärvor, fördelade på äldre rödgods, yngre svartgods och stengods. Dessa var de tre vanligaste godstyperna vid denna tid, och sammansättningen daterar materialet till första hälften av 1300-talet. Noterbart är att samtliga kärl har bedömts vara av tysk proveniens och samtliga kärl är antingen kannor eller krus. Några kokkärl har inte identifierats, utan enbart serveringskärl. Det sentida materialet utgörs av skärvor från trefotsgritor av skandinavisk proveniens Brorsson 2025; bilaga 2).

TOLKNING

Undersökningen har endast berört den övre delen av ett medeltida kulturlager med en mäktighet av minst 0,8 m. Keramiken och myntet dateras till perioden 1300–1500-tal. Det är något märkligt att det förekommer så pass mycket 1300-tals keramik i den övre delen av kulturlagret. En stor del av raseringslagret har gått om intet när sjunkbrunnen grävdes. Lagret indikerar att det i området bör ha stått en, åtminstone delvis, murad byggnad.

Referenser

Litteratur

- Ersgård, L. 1984. Skanör – Falsterbo. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska Museer rapport Medeltidsstaden 53.
- Ersgård, L. 1989. "Vår marknad i Skåne": bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden. Lund Studies in Medieval Archaeology; Vol. 4.
- Frejd, J. 2009. Falsterbo 8:91. Rapport över arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning 2009. Malmö museer, Arkeologienheten rapport 2009:05.
- Resinert, A. 2021. Skanör och Falsterbo - två städer i skuggan av Skånemarknaden. GRANSK 2021 I // Online tidsskrift utgivet af Rudersdal Museer, Museum Nord-sjælland, Museerne Helsingør og Furesø Museer.
- Sarnäs, P. 2017. Falsterbo 9:75, fornlämning 15. Rapport över arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2016. Skånearkeologi rapport 2017:19.

Opublicerat material

- Brorsson, T. 2025. Keramiken från Falsterbo 9:77. Arkivrapport från Kontoret för keramiska studier.
- Ifversen, P. 2000. Falsterbo 9:64, Rapport över arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning 2000. Stadsantikvariska avd. Kultur Malmö.

Kartmaterial

Fastighetskartan

Internetreferenser

Fornsök

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-10120-2024
Skånearkeologis diarienummer 202415
LUHM nr 33 689

Län .....Skåne
Kommun .....Vellinge
Socken ..... Falsterbo
Fastighet .....Falsterbo 9:77
RAÄ-nummer L1989:3865/Falsterbo 15:1

Koordinatsystem ..... Sweref 99 TM
N koordinat 6139827
E koordinat 362213
M ö.h. 1,8-2,5

Fältarbetstid 2024-09-10
Antal arbetsdagar 1
Antal arkeologtimmar 8

Undersökt yta ..... 83 m²

Projektansvarig .....Per Sarnäs
Uppdragsgivare .....Marie Wallenberg

Arkivmaterial i form av shapefil, digitala foton och rapportoriginal förvaras på Lunds universitets historiska museum.

Bilaga 1

Fyndlista

FNR	ID	SAKORD	TYP	MATERIAL	DEL	ANTAL	LÄNGD	BREDD	HÖJD	DIAMETER	VIKT	SCHAKT	DATERING	PROVINSIENS	BESKRIVNING
1	F1	Mynt		Silver		1				17	1	1	1481-1513	Malmö	Hans I
2	F4	Klädesplomb		Bly	Halv	1				23	1	1			
3	F5	Beslag		Koppar		1	20	9,5			1	1			
4	F5	Fingerborg		Koppar		1			11	13,5	1	1			Lösfynd
5	F2	Kniv		Järn		1	150				100	1			Gallrad
6	F6	Ring		Järn		1				35	8	1			Gallrad
7	F3	Hylsa?		Koppar		1					8	1			Gallrad
8	F8	Kanna	Yngre svartgods	Keramik	Mynning, buk, botten	5					65	1	1175-1350	Tyskland	Lösfynd
9	F9	Trebensgryta	Äldre rödgods	Keramik	Skaft, buk	2					65	1	1175-1350	Tyskland	Lösfynd
10	F10	Trebensgryta	Yngre rödgods	Keramik	Mynning, buk, ben	7					74	1	1400-1750	Skandinavien	Lösfynd
11	F11	Krus	Stengods	Keramik	Buk	5					10	1	1350-1500	Siegburg	Lösfynd
12	F12	Krus	Stengods	Keramik	Botten, buk	3					90	2	1350-1500	Siegburg	Lösfynd
13	F13	Kanna	Yngre svartgods	Keramik	Botten	1					17	1	1175-1350	Tyskland	Tegelkonstruktion

Bilaga 2

Keramiken från Falsterbo 9:77

Torbjörn Brorsson, Keramiska Studier 2025

Keramik

Den totala mängden keramik från undersökningen i Falsterbo 9:77 utgjordes av 23 keramikskärvor och dess vikt uppgick till 321 gram (Tabell 1). Keramiken har daterats till högmedeltid respektive övergången medeltid och efterreformatorisk tid. Materialet utgörs av både lokalproducerad keramik och importerade kärl från Tyskland.

Godstyp	Antal	Vikt (g)
Yngre svartgods	6	82
Äldre rödgods	2	65
Stengods	8	100
Yngre rödgods	7	74
	23	321

Tabell 1. Sammansättning av keramik från Falsterbo 9:77.

Äldre glaserat rödgods

Det framkom endast två skärvor äldre glaserat rödgods vid undersökningen i Falsterbo 9:77 (Fig. 1B). Denna typ av keramik dateras generellt från senare delen av 1100-talet till och med slutet av 1300-talet, men fynd i Lübeck har visat att det äldre glaserade rödgodset förekommer redan från perioden 1150–1175 (Drenkhahn 2017:233). En av skärvorna har tillhört en större trindhänkel med ett cirkulärt tvärsnitt, och hänkeln har sannolikt tillhört en kanna av nordtysk proveniens.

Yngre svartgods

Det yngre svartgodset har sina rötter i det kontinentala keramikhantverket och merparten av keramiken kom från norra Tyskland men även i Danmark fanns en omfattande produktion. I Lübeck förekommer denna typ av keramik från 1150–1175 (Drenkhahn 2017:Tab. I), och redan från mitten av 1100-talet dominerade det drejade svartgodset keramikinventariet i staden (Gläser 1987:Abb. 2). Det fanns både klotformade trebensgrytor och kannor med flat botten.

Vid undersökningen i Falsterbo 9:77 påträffades sex skärvor och de har tillhört minst tre kannor (Fig. 1A) och samtliga kannorna kom med största sannolikhet från någon av Hansastäderna i norra Tyskland. Det yngre svartgodset från undersökningen är sannolikt från första hälften av 1300-talet.

Figur 1. Keramik från undersökningen. A yngre svartgods (LUHM 33689:13), B äldre rödgods (LUHM 33689:9), C stengods från Siegburg (LUHM 33689:12).

Stengods

Utvecklat stengods förekom från 1300-talet i Skandinavien och merparten av denna keramik kom från verkstäder kring Bonn och Köln i Rhenområdet samt från Niedersachsen i Tyskland. Vid undersökningen i Falsterbo 9:77 påträffades åtta stengodsskärvor tillhörandes minst två krus (Fig. 1C). Båda krusen var tillverkade i Siegburg och de har daterats till perioden 1350–1500, men troligtvis är krusen från 1300-talet.

Yngre glaserat rödgods

Yngre glaserat rödgods var normalt den dominerande godstypen efter medeltidens slut och keramiken karakteriseras av ett rött lergods med en blyglasyr på insidan av kärlväggen. De vanligaste keramiktyperna var trebensgrytor, krukor samt fat och skålar. Generellt dateras godstypen från 1400 till omkring 1900, och under 1400-talet fanns det främst trebensgrytor, och under 1500-talet uppträdde de första faten. Först under 1700-talet uppträder de typiska krukorna, vilka hade en flat botten och två öron på vardera sida av kärlkroppen.

Det yngre glaserade rödgodset från Falsterbo 9:77 utgjordes av sju skärvor och dessa har tillhör två eller tre trebensgrytor. Några andra typer av kärl har inte identifierats. Samtliga kärl har bedömts vara av sydiskandinavisk proveniens, och mest troligt från Skåne. Dateringen av trebensgrytorna är bred och det är inte möjligt att datera närmre än 1400 till 1750.

Sammanfattning om keramiken

Den högmedeltida keramiken från Falsterbo 9:77 utgörs av ett 14 skärvor, fördelade på äldre rödgods, yngre svartgods och stengods. Dessa var de tre vanligaste godstyperna vid denna tid, och sammansättningen daterar materialet till första hälften av 1300-talet. Noterbart är att samtliga kärl har bedömts vara av tysk proveniens och samtliga kärl är antingen kannor eller krus. Några kokkärl har inte identifierats, utan enbart serveringskärl.

Det sentida materialet utgörs av skärvor från trefots grytor av skandinavisk proveniens.

Litteratur

Drenkhahn, Ulrik. 2017. Die Keramik der archäologischen Untersuchungen im „Lübecker Handwerkerviertel“. *Studien zum Bronzeguss und zur Keramik im mittelalterlichen Lübeck*. Lübecker Schriften zu Archäologie und Kulturgeschichte 31. Verlag Marie Leidorf GmbH. Rahden/Westf., sid. 301-354

Gläser, Manfred. 1987. Keramikchronologie des 12. und 13. Jahrhunderts in Lübeck. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 17. Von Zabern. Mainz, sid. 387–399